

## नोबेल शान्ति पुरस्कार बिजेता प्रो. मुहम्मद युनुस अमेरिकी 'स्वतन्त्रता पदक'बाट सम्मानित

अमेरिकी राष्ट्रपति बाराक ओबामाद्वारा ग्रामीण बैंकका संस्थापक तथा सन् २००६ का नोबेल शान्ति पुरस्कार बिजेता प्रो. मुहम्मद युनुसलाई अमेरिकी "स्वतन्त्रताको पदक" बाट सम्मानित गरेको छ। उक्त पदक विश्वका विशिष्ट १६ जना नागरिकहरूलाई विभिन्न क्षेत्रमा विशेष योगदान गरी प्रशंसनीय कार्य गरेकालाई प्रदान गरेको थियो। उक्त पदक पाउनेहरूमा वैज्ञानिक, कलाकार, खेलाडी, मानवतावादी, समाजसेवी आदि रहेका छन्।

दोश्रो विश्व युद्धमा अमेरिकी नागरिकले गरेको प्रयासलाई कदर गर्न सन् १९४५ मा "स्वतन्त्रताको पदक" स्थापना गरेको थियो। सन् १९६३ देखि विश्वमा उत्कृष्ट कार्य गरेका व्यक्तिहरूलाई कदर स्वरूप सम्मान गर्न यस पदक पुनः प्रचलनमा ल्याएको जनाएको छ।

गरिव प्रतिको विश्वास जागृत गराएर युनुसले गरिबका लागि एउटा असाधारण काम गरेका छन्। वित्तीय संस्थाहरूले गरिबहरूलाई विना धितो ऋण नदिने र त्यस्ता ऋणलाई संस्थाहरूले जोखिमको रूपमा हेर्ने हुँदा गरिबले आय आर्जनका लागि केही काम गर्न सक्दैनन् भन्ने सोचाईलाई गलत साबित गरी बंगलादेशको गरीबलाई विना धितो ऋण दिने नयाँ परिपाटी सिकाइ दिएर विश्वमै एउटा महत्वपूर्ण परिवर्तनको लहर सिर्जना गरे प्रो. युनुसले।

चटगाँउ स्थित एक विश्वविद्यालयमा प्राध्यापकको रूपमा रहेका युनुसले सन् १९७६ मा जोब्रा गाँऊमा सत्ताईस अमेरिकी डलरको पुँजीबाट विपन्न महिलाहरूलाई लघु कर्जा प्रदान गरि शुरुवात गरेको उक्त कार्यक्रम सन् १९८३ मा ग्रामीण बैंकको रूपमा रूपान्तरण गरियो। परम्परागत बैकिङ्ग



अमेरिकी राष्ट्रपति बाराक ओबामाबाट प्रो. युनुसलाई पदक ग्रहण गराउँदै

प्रणालीबाट गरिबहरूले ऋण लिन नसकेको स्थिति अन्त्य गर्नका लागि प्रो. युनुसले यस बैंकको शुरुवात गरेका थिए। युनुसद्वारा स्थापित ग्रामीण बैंक, बंगलादेशले विपन्न महिला वर्गको महिला सशक्तीकरण र गरिबी निवारणमा ठोस योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ। लघुवित्तका अभियानबाट बंगलादेशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण परिवर्तन ल्याएको छ। विश्वमै सबैभन्दा गरिबलाई कर्जा प्रवाह गर्ने बैंकको रूपमा परिचित यस बैंकबाट लघु ऋण लिएर धेरै विपन्न तथा गरिब गाँउले व्यवसायी बन्न सफल भएका छ। उक्त ग्रामीण बैंक, बंगलादेशमा हाल ८० लाख भन्दा बढी परिवार सदस्यहरू रहेका छन्।

### ग्रामीण लघुवित्त को सृचना

रुरल माइक्रोफाइनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि. (आर.एम.डी.सी.) द्वारा प्रकाशित यस त्रैमासिक समाचार पत्रिकामा नेपालका लघुवित्त संस्थाहरूको गतिविधि, समाचार तथा लघुवित्त सठबन्धी लेख एवं सफलताका कथाहरू छापिने छन्। प्रकाशित लेख तथा कथाका लागि यस सेण्टरको नियमानुसार उचित पारिश्रमिक उपलब्ध गराइनेछ। लघुवित्त संस्थाहरूले आफ्ना त्यस्ता गतिविधि, समाचार तथा सफलताका कथाहरू निम्नलिखित ठेगानामा पठाउनु हुन अनुरोध छ।

रुरल माइक्रोफाइनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि.  
पो.ब.नं. २०७८९, पुतलीसडक, काठमाडौं, नेपाल।

### यस अंकमा

- ऋण स्वीकृति सम्वन्धि समाचार - पृष्ठ २
- आर.एम.डी.सी. द्वारा साभेदार संस्थाहरूलाई प्रदान गरेको तालिम/गोष्ठी सम्वन्धि समाचार - पृष्ठ ३-४
- लघुवित्त संस्था सम्वन्धि कविता - पृष्ठ ३
- लघुवित्तमा कर्जा नोकसानी व्यवस्था सम्वन्धि लेख - पृष्ठ ५-६
- आर.एम.डी.सी.का साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूको अद्यावधिक स्थिति - पृष्ठ ७
- उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने साभेदार लघुवित्त संस्थाहरू पुरस्कृत - पृष्ठ ८

## आ.व.०६५/०६६ मा अन्तिम त्रैमासिकमा आर.एम.डी.सी.द्वारा १५ वटा संस्थाहरूलाई रु. ४७ करोड भन्दा बढी ऋण स्वीकृत

विपन्न महिलाहरूलाई स-सानो वित्तीय सेवा उपलब्ध गराई आर्थिक रूपले सबल बनाउने उद्देश्यले नेपालमा लघुवित्त क्षेत्रको शिर्ष संस्था आर.एम.डी.सी.ले लघुवित्त विकास बैकहरू, बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरू तथा वित्तीय मध्यस्थकर्ताको रूपमा काम गर्ने गैर सहकारी संस्थाहरू मार्फत विपन्न महिलाहरूलाई स-सानो कर्जा प्रदान गर्न थोक ऋण उपलब्ध गराउँदै आएको छ । २०६६ आषाढ मसान्त सम्म सेण्टरबाट साभेदार संस्थाहरूलाई कुल रु.३ अरब ३१ करोड ऋण प्रवाह भै सकेको छ भने कुल रु.१ अरब ८१ करोड असुली भैसकेको छ । साभेदार संस्थाहरूले २०६६ आषाढ मसान्त सम्ममा ५२ जिल्लाका ७९ वटा लघुवित्त संस्थाहरूले करीब ८ लाख विपन्न परिवारहरूलाई ऋण सेवा प्रदान गरिसकेको छ ।

२०६६ बैशाख देखि आषाढ मसान्त सम्ममा लघुवित्त कार्यक्रम संचालन गर्ने संस्थाहरूबाट आर.एम.डी.सी.मा पेश हुन आएका ऋण मागहरू मध्ये १५ वटा लघुवित्त संस्थाहरूलाई ऋण स्वीकृत गरेको छ । ऋण स्वीकृत भएका संस्थाहरूमा मध्ये हेटौडा स्थित छिमेक विकास बैक, सुनसरी स्थित ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च, पोखरा स्थित मुक्तिनाथ विकास बैक, पर्वत

स्थित राष्ट्रिय शैक्षिक तथा सामाजिक विकास संस्था, सप्तरी स्थित महुली सामुदायिक विकास केन्द्र, भापा स्थित नवोदय बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., लमजुङ्ग जिल्लाका कृषक जागरण उपभोक्ता सहकारी संस्था लि. र देउराली बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि. रहेका छन् । यसैगरि काठमाडौं जिल्लाका मानुषी र नयाँपाटी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., सुर्खेत स्थित जनहितकारीकोष बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., गुल्मी स्थित मैत्री बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., रूपन्देहीको पर्साहा स्थित साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. र सेमलार स्थित साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., र कोहलपुर, बाँके स्थित सृजना सहकारी संस्था लि. रहेका छन् । उक्त संस्थाहरूमध्ये ७ वटा संस्थाहरूमा मैत्री बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि. गुल्मी, जनहितकारीकोष बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. सुर्खेत, देउराली बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि. लमजुङ्ग, मुक्तिनाथ विकास बैक लि. पोखरा, राष्ट्रिय शैक्षिक तथा सामाजिक विकास संस्था पर्वत, छिमेक विकास बैक लि. हेटौडा र कृषक जागरण उपभोक्ता सहकारी संस्था लि. लमजुङ्गलाई सामुदायिक पशु विकास आयोजना अन्तर्गत ऋण स्वीकृत गरिएको छ ।

### ऋण स्वीकृत गरिएको संस्थाहरूको स्थिति विवरण

क्र.सं.	संस्था	कार्यक्षेत्र जिल्ला	सदस्य संख्या	ऋणी संख्या	ऋण स्वीकृत (रु)
१	छिमेक विकास बैक, हेटौडा	मकवानपुर, काभ्रे, गोरखा, धादिङ्ग, चितवन, नवलपरासी, रूपन्देही, स्याङ्जा, तनहुँ, लमजुङ्ग, कास्की, बारा, पर्सा, रौतहट, सर्लाही, सिन्धुली, धनुषा, महोत्तरी, सिराहा, सुनसरी, उदयपुर, मोरङ्ग, भापा	९३०४७	७७५६२	१३ करोड
२	ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च, सुनसरी	सुनसरी, उदयपुर, सप्तरी, मोरङ्ग, ईलाम, पाँचथर, धनकुटा, भापा	४८६६७	३५६४५	१० करोड ४० लाख
३	मुक्तिनाथ विकास बैक, पोखरा	कास्की, स्याङ्जा, तनहुँ	११७१७	५५२५	७ करोड
४	राष्ट्रिय शैक्षिक सामाजिक विकास संस्था, पर्वत	पर्वत, म्याग्दी, कास्की, पाल्पा, स्याङ्जा, तनहुँ, लमजुङ्ग	१५५४७	१०५५९	५ करोड
५	महुली सामुदायिक विकास केन्द्र, सप्तरी	सप्तरी, सिरहा, उदयपुर	१५६९८	११३०६	४ करोड
६	नवोदय बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., भापा	भापा	३१८६	१९३४	१ करोड
७	कृषक जागरण उपभोक्ता सहकारी संस्था लि., लमजुङ्ग	लमजुङ्ग	३८७५	२५४३	१ करोड ८० लाख
८	मानुषी, काठमाडौं	काठमाडौं, सिन्धुपाल्चोक	११०००	७५३६	२ करोड
९	मैत्री बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., गुल्मी	गुल्मी	९५०	३८९	५२ लाख
१०	नयाँपाटी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., काठमाडौं	काठमाडौं	३४६०	९७०	१ करोड
११	देउराली बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., सुर्खेत	लमजुङ्ग	८४९	३३८	२० लाख
१२	जनहितकारीकोष बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. सुर्खेत	सुर्खेत	१०७०	५३२	२५ लाख
१३	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. रूपन्देही	सेमलार, रूपन्देही	९४८	४४७	६० लाख
१४	साना किसान कृषि सहकारी संस्था, रूपन्देही	पर्साहा, रूपन्देही	७९७	५२०	४० लाख
१५	सृजना सहकारी संस्था लि. बाँके	बाँके	४०६	६६	१० लाख

## आर.एम.डी.सी. द्वारा दुई सयभन्दा बढी संस्थाहरूलाई लघुवित्त तालिम प्रदान

रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि. (आर.एम.डी.सी.) ले आफ्ना साभेदार लघुवित्त संस्थाहरू मार्फत विपन्न महिलाहरूलाई स-सानो कर्जा प्रदान गर्न थोक कर्जाको अलावा लघुवित्त संस्थाहरूको संस्थागत विकास र क्षमता अभिवृद्धिको लागि संस्थाका पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरूलाई विभिन्न तालिमहरू प्रदान गर्दै आएको छ । साथै ग्राहक सदस्यहरूको संगठनात्मक क्षमता तथा आयआर्जन सीप विकासमा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले विभिन्न तालिम, गोष्ठी तथा भ्रमण कार्यक्रमहरू पनि आयोजना गर्दै आइरहेको छ । आ. व. २०६५/६६ सम्म आर.एम.डी.सी.ले साभेदार र अन्य लघुवित्त संस्थाहरू गरी जम्मा २०२ वटा लघुवित्त संस्थाहरूलाई तालिम प्रदान गरेको छ ।

आ. व. २०६५/६६ मा मात्र आर.एम.डी.सी.ले ६३ वटा विभिन्न तालिम, गोष्ठी तथा भ्रमणबाट एक हजार भन्दा बढी लघुवित्त संस्थाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन् । यसै गरि साभेदार संस्थाहरूका करीब चालिस हजार ग्राहक सदस्यहरू विभिन्न तालिम, गोष्ठी तथा भ्रमण कार्यक्रमहरूबाट प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन् । आर.एम.डी.सी.बाट शुरु देखि यस आ.व. ०६५/६६ सम्ममा लघुवित्त संस्थाका करीब बाह्र हजार पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू र चार लाख चौबिस हजार भन्दा बढी ग्राहक सदस्यहरूलाई तालिम प्रदान गरिसकेको छ । यसबाट लघुवित्त संस्थाहरूको संस्थागत विकास तथा तिनीहरूका ग्राहक सदस्यहरूको क्षमता अभिवृद्धि भै ती संस्थाहरूको ऋण लगानीको गुणस्तर वृद्धि भएको छ ।

## आर.एम.डी.सी.को साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूको वार्षिक समीक्षा गोष्ठी

रुरल माइक्रोफाइनेन्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि.बाट लघुवित्त विकास बैंक, गैर सरकारी संस्थाहरू, सहकारी संस्थाहरू गरी हालसम्म ७९ संस्थाहरूले थोक ऋण प्राप्त गरिसकेका छन् । आर.एम.डी.सी.ले आफ्ना साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूलाई थोक ऋण प्रदान गर्नुका साथै संस्थाहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउँदै आईरहेको छ । आफ्ना साभेदार संस्थाहरूले वार्षिक रूपमा हासिल गरेको कार्य प्रगति समीक्षाका साथै संस्थाहरूको उपलब्धी, समस्या तथा चुनौतीहरू, कार्य प्रगति, नयाँ नयाँ प्रयोगहरू बारे समीक्षा गर्न र आगामी वर्षका लागि आवश्यक लक्ष्य तथा रणनीति तर्जुमा गराउने उद्देश्यले हरेक वर्ष सेन्टरले नियमित रूपमा गोष्ठीको आयोजना गर्दै आईरहेको छ । यस आव.मा पनि आर.एम.डी.सी.ले २०६६ जेष्ठ २०-२२ गते सम्म जम्मा ३ दिन सम्म काठमाडौंमा वार्षिक समीक्षा गोष्ठीको आयोजना गरेको थियो । गोष्ठीमा ४४ जना साभेदार लघुवित्त संस्थाका प्रमुखहरूको सहभागिता रहेको थियो ।



वार्षिक समीक्षा गोष्ठीको एक दृश्य

गोष्ठीमा सहभागीहरूले आ-आफ्नो संस्थाको गत वर्ष निर्धारित लक्ष्य अनुसार संस्थाको प्रगति र संस्थाको चुनौती तथा समस्याहरूको बारे प्रस्तुति गरेका थिए । प्रगति प्रस्तुती गर्ने क्रममा लघुवित्त संस्थाहरूले लघुवित्त कार्यक्रममा नयाँ र सफल प्रयोगहरूको पनि प्रस्तुति गरेका थिए । साथै उक्त गोष्ठीमा हाल देखा परेका समस्याहरूको पनि पहिचान गरिएको थियो । पहिचान गरेका समस्याहरूमा सदस्यको दोहोरोपनामा वृद्धि, तराई तथा शहर वरपरको सजिलो क्षेत्रमा कार्यक्रम बढी केन्द्रीत हुनु, पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा लघुवित्तको पहुँच कम हुनु, सीमित कार्य क्षेत्र, सदस्यको छोड्ने दरमा वृद्धि, ऋणी र सदस्य अनुपातमा कमी, अति विपन्नमा कार्यक्रम पुग्न नसक्नु, ऋणको आकारमा एकरूपता नहुनु, पशुबीमा नहुनु, दक्ष कर्मचारीको कमी, कम्प्युटराईजेसन नहुनु, भाखा नाघेको ऋण बढ्नु, कर्मचारीबाट रकम हिनामिना हुनु, भाखा नाघेको रकम लुकाउनु, कर्मचारीको संस्था छोड्ने दरमा वृद्धि हुनु आदि रहेका छन् । यसरी देखा परेका विभिन्न चुनौती तथा समस्याहरूको पहिचान गरी यसलाई निराकरण गर्ने उपायहरू बारे पनि छलफल भएको थियो । लघुवित्त सम्वन्धी समसामयिक विषयहरू तथा लघुवित्त कार्यक्रमको सफलताका लागि अनुसरण गर्नुपर्ने कार्य नीति बारे पनि छलफल गरिएको थियो । गोष्ठीको अन्त्यमा भाग लिएका संस्थाका सहभागीहरूबाट आफ्नो संस्थाले आ. व. २०६६/०६७ का लागि लक्ष्य निर्धारण गरी प्रस्तुतीकरण गरिएको थियो । सहभागी भएका ४४ वटा संस्थाहरूबाट आगामी वर्ष शाखा संख्या ५१७, सदस्य संख्या ९२२,६९९ जना, ऋणी संख्या ६७६,७२९ जना, बचत रकम रु २,७२,४२,००,५४९ र लगानीमा बाँकी ऋण रकम रु ६,५२,९९,३६,५५२ पुऱ्याउने लक्ष्य निर्धारण गरिएको थियो ।

अन्त्यमा सहभागीहरूले गोष्ठी ज्यादै फलदायी भएको हुँदा गोष्ठीलाई निरन्तरता दिनुपर्ने कुरालाई जोड दिदै लघुवित्त कार्यक्रम विस्तार गर्न र कार्यक्रमको गुणस्तरमा वृद्धि गर्न थप हौसला मिलेको कुरा बताए । गोष्ठीको सभापतित्व गर्नु भएका आर.एम.डी.सी.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शंकरमान श्रेष्ठले गोष्ठी कार्यक्रमलाई निरन्तरता गर्दै लगिने र लघुवित्त उद्योगको विकासका लागि सवैको हातेमालोको जरुरी भएको कुरा बताउनु भयो । नेपालमा लघुवित्तको सेवा पुऱ्याउन खासगरी पहाडी क्षेत्रतिर अझै धेरै गर्न बाँकी रहेको सम्वन्धमा प्रकाश पार्नु भयो । सहूलियत दरमा थोक ऋण पाइरहेको समयमा लघुवित्त संस्थाहरूले नाफा संञ्चित गरी पूँजीमा वृद्धि गर्दै लग्नु पर्ने र भविष्यमा लघुवित्त संस्थाहरूले पनि बजार व्याजदर अनुसार पूँजी परिचालन गर्नुपर्ने अवस्था आउने सक्ने बारे संकेत दिनुभयो ।

## म, मेरो परिवार र मेरो जीवन विकास

### म र मेरो परिवार

मलाई अस्ति हजुरबाले भन्नुभएको थियो,  
म सानो हुँदा मेरो बुबा आमाले मेरो लागि धेरै दुःख गर्नु भएको थियो रे,  
म बिरामी हुँदा, तल्लो गाउँको २ कट्टा जग्गा बेचेर, दवाई गर्नु भएको थियो रे,  
मलाई नयाँ लुगा लगाई दिन, मीठो खाउन मेरो आमाले आफ्नो गहना बैकमा धरौटी समेत राख्नु भएको थियो रे,  
मलाई स्कुल पठाउन, मजदुरी गर्नु भएको थियो रे,  
धेरै दुःख गर्नु भएको थियो अरे, धेरैको बचन सहनु भएको थियो अरे, धेरै धेरै धेरै.....

हजुरबुबाले मलाई यति सुनाई सके पश्चात,  
मेरो आँखाबाट आँशु भर्न थाले.....

म पश्चतापमा जल्न थाले....  
मैले आफैलाई धिक्कारे....  
र आफैलाई प्रश्न गरे ?  
मैले आफ्नो तलबबाट,  
आफ्नो बुवालालाई जँचाउन लानुको साटो किन नयाँ मोबाईल किने ?  
आमाको गहना बैकवाट ननिकालिदिएर किन आफ्नै लागि फेसनेवल लुगा किने ?  
हजुरबुबाको फुटेको चस्मा नफेरिदिएर, किन फाल्नु खर्च गरे ?

## लघुवित्त संस्थाका शाखा प्रबन्धकहरूको लागि शाखा व्यवस्थापन तालिम

लघुवित्त संस्थाहरूको कर्जा कार्यक्रमहरूको परिमाण, गुणस्तर, सेवा विस्तार, उत्पादकत्व, मुनाफा जस्ता महत्वपूर्ण पक्षहरूमा जानकारी दिन र प्रभावकारी शाखा व्यवस्थापन गर्ने सीप र दक्षता वृद्धि गराउने उद्देश्यले रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टरले साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूको शाखा प्रबन्धकहरूका लागि एक शाखा व्यवस्थापन तालिम सम्पन्न गरेको छ । लघुवित्त संस्थाहरूले आफ्नो कार्यक्षेत्र विस्तार गर्ने क्रममा शाखा कार्यालयहरूको संख्यामा पनि अधिक वृद्धि भैरहेको हुँदा शाखा कार्यालय प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न जरूरी हुन्छ । प्राय शाखा प्रबन्धकहरूमा शाखा व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपले संचालन गर्ने दक्षता तथा सीपको अभाव भएको महसुस गरी आर.एम.डी.सी.ले उक्त तालिमको आयोजना गरेको थियो । २०६६ आषाढ १४-१७ गते सम्म जम्मा ४ दिन काठमाडौंमा संचालन गरेको उक्त तालिममा १९ वटा लघुवित्त संस्थाहरूका २३ जना शाखा प्रबन्धकहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

उक्त ४ दिने तालिममा सहभागीहरूलाई आ-आफ्नो शाखा कार्यालयको अनुभव आदान प्रदान, व्यवस्थापनको अवधारणा, व्यवस्थापनको सीप, उत्प्रेरणा, संचार सीप, समय व्यवस्थापन, वित्तीय विश्लेषण, शाखा मापन अनुपात, भाखा नाघको कर्जा नियन्त्रण, शाखाको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन तथा निरीक्षणको अवधारणा तथा यसको प्रक्रिया, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली जस्ता अत्यन्त महत्वपूर्ण विषयहरू बारे जानकारी दिइएको थियो ।

तालिमको अन्त्यमा समापन कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि तथा आर.एम.डी.सी.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत श्री शंकर मान श्रेष्ठले सहभागीहरूलाई तालिमको प्रमाण वितरण गर्दै उहाँले शाखा प्रबन्धक शाखा कार्यालयको प्रमुख व्यक्ति भएको हुँदा प्रबन्धकले सदैव सकारात्मक सोच राख्नुपर्दछ र आफूले संचालन गरेको कार्यलाई उच्च सम्पादन गर्ने दृढ अटोट राख्नु जरूरी छ भन्नुभयो ।



तालिमको एक भलक

शाखा कार्यालयलाई दीगो तथा प्रभावकारी बनाउन शाखा प्रबन्धकको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको बताउनु भयो । उहाँले शाखा कार्यालयको व्यवस्थापन प्रणाली तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मजबुत हुनुपर्ने कुरामा पनि जोड दिनु भयो । तालिम लिएका सहभागीहरूको क्रियाकलापमा एक वर्ष भरि आर.एम.डी.सी.बाट निरीक्षण तथा अनुगमन गरिने र आएको परिवर्तनको मूल्यांकन राख्ने कुरा बताउनु भयो । अन्त्यमा सहभागीहरूद्वारा तालिम अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको र तालिमबाट सिकेका ज्ञान तथा सीपलाई आफ्नो शाखा कार्यालयमा गै उपयोग गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका थिए ।

## फिल्ड सहायकहरूको लागि लघुवित्त संचालन व्यवस्थापन तालिम

रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि.को वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोगमा साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूले आफ्ना फिल्ड सहायकहरूको लागि लघुवित्त संचालन व्यवस्थापन तालिम संचालन गरेका छन् । लघुवित्त कार्यक्रमको मुख्यखम्बा भनेको नै केन्द्र र समूहका सदस्यहरू नै हुन । केन्द्र र समूहलाई सही दिशामा परिचालन गर्ने मुख्य जिम्मेवारी फिल्ड स्तरमा काम गर्ने कर्मचारीहरूको नै रहेको छ । फिल्ड स्तरका कर्मचारीहरूलाई लघुवित्त कार्यक्रमको औचित्य, संचालन प्रकृयाहरू, प्रभावकारी केन्द्रको व्यवस्थापन जस्ता महत्वपूर्ण विषयहरूमा जानकारी हुनु अपरिहार्य नै छ । यही कुरालाई महसुस गरि आर.एम.डी.सी.ले पूर्वाञ्चल क्षेत्रका ४ वटा साभेदार लघुवित्त संस्थाहरू नेरुडे लघुवित्त विकास बैंक विराटनगर, जीवन विकास समाज, मोरङ्ग, ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च, सुनसरी र सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. भापाको संयोजकत्वमा फिल्ड सहायक स्तरको कर्मचारीहरूको ज्ञान र क्षमतामा अभिवृद्धि गराउने उद्देश्यले बेगला बेगलै स्थानमा जम्मा ४ वटा तालिम कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । तालिम कार्यक्रममा सहभागीहरूलाई लघुवित्त कार्यक्रमको आधारभुत तथा महत्वपूर्ण पक्षहरू, लक्षित वर्ग पहिचानको महत्व, विधि र तरिकाहरू,

लघुवित्त संचालन प्रक्रिया, केन्द्र मूल्याङ्कन, लघुवित्तमा लेखाको महत्वबारे जानकारी दिइएको थियो । यसैगरि लघुवित्त संस्थाले निर्धारण गर्नुपर्ने उपयुक्त व्याजदर, कार्यक्रम संचालनमा आईपर्ने गत्तीहरू, भाखा नाघेको ऋण व्यवस्थापन, असल केन्द्र तथा फिल्ड सहायकका गुणहरू आदि विषयहरूमा जानकारी दिइएको थियो ।

उक्त तालिममा आर.एम.डी.सी.का अधिकृत श्री प्रकाश पोखरेल र सम्बन्धित संस्थाहरूका अधिकृतहरू नै श्रोत व्यक्तिको रूपमा रहेका थिए । यस तालिमबाट उक्त ४ वटा संस्थाका जम्मा ९९ जना सहभागीहरू लाभान्वित भएका थिए । तालिमबाट सहभागीहरूले धेरै सैद्धान्तिक ज्ञान हासिल गरेको र सहभागीहरू बीच एक आपसमा अनुभव आदान प्रदान हुँदा कतिपय अलमलिएका कुराहरूमा स्पष्ट जानकारी भएको बताएका थिए । सहभागीहरूले लघुवित्त कार्यक्रमलाई आगामी दिनहरूमा प्रभावकारी तथा गुणस्तरमा बृद्धि गरिने प्रतिबद्धता जनाएका थिए । श्रोत व्यक्तिको सहभागीहरूलाई तालिममा सिकेका कुराहरू व्यवहारमा उतारी लघुवित्त कार्यक्रमको गुणस्तरमा सुधार गर्न पनि अनुरोध गरेका थिए ।

# लघुवित्तमा कर्जा नोक्सानी व्यवस्था

## परिचय

ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाले ग्राहकलाई ऋण दिने वित्तिकै संस्थाको जोखिम सुरु हुन्छ । जस्तोसुकै विश्वासिलो ग्राहक वा जस्तोसुकै बलियो धितो भए पनि ऋण असूली नभएसम्म केही न केही जोखिम रहेकै हुन्छ – जोखिमको मात्रा फरक पर्न सक्छ । जोखिम न्यूनीकरण गर्न वित्तीय संस्थाहरूले विभिन्न उपायहरू अवलम्बन गरेका हुन्छन् – धितो लिने, अरूको जमानी लिने, सामुहिक दायित्वमा ऋण दिने आदि । यसका अतिरिक्त कतै-कतै ऋणको बीमा गराउने गरेको पाइन्छ । विभिन्न उपाय अवलम्बन गर्दा गर्दै पनि लामो अनुभव संगालेका, व्यवसायिकता भएका र नाम चलेका वित्तीय संस्थाहरू पनि ऋण असूली नहुनाका कारण धरासायी भएका पाइन्छन् । हालै अमेरिकामा नाम चलेका बैंकहरू टाट पल्टनु यसैका ज्वलन्त उदाहरण हुन् । त्यसैले संस्थाले लगानी गरेका सम्पूर्ण ऋण सँधै नै नियमित रूपमा असूली भैरहन्छ भनी विश्वस्त हुन सकिँदैन ।

ऋण असूली नहुनाका धेरै कारणहरू हुन सक्छन्— ऋणीको परियोजना असफल हुनु, दैवी प्रकोप पर्नु, ग्राहकको लापरवाही तथा खराब नियत, वित्तीय संस्थाकै कमजोरी वा अन्य कुनै कारण । तर जे भए पनि ऋण असूली नभए पछि संस्थाको सम्पत्तिको परिचालन न्यून हुन्छ र आम्दानी कम भई संस्था नोक्सानीमा जान्छ । यसैगरी धेरै ऋण भाखा नाघ्न गएमा अन्तमा संस्था टाट पल्टने अवस्थामा पुग्छ । त्यसैले बर्षात लाग्नु अघि नै जोहो गर्नुपर्छ भनेभैं वित्तीय संस्थाहरूले पनि अहिलेको अवस्थालाई मात्र नहेरेर पछि हुनसक्ने नोक्सानीलाई समेत विचार गरी भविष्यमा हुने जोखिम व्यहोर्न अहिले नै संस्थाको आम्दानीबाट केही रकम छुट्याएर राख्नु पर्दछ । यसै गरी प्रत्येक वर्ष छुट्याएको रकम जम्मा गरी खडा गरिने कोषलाई नै हामी जोखिम व्यहोर्न कोष वा कर्जा नोक्सानी जगेडा वा खराब कर्जा जगेडा भन्दछौ । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने यो जगेडा भनेको ऋणको कारोबार गर्दा संस्थाको ऋण असूली नभई नोक्सानमा जानसक्ने अनुमानित रकम हो । यस्तो कोषमा राखिएको रकम संस्थामा नै रहने भएकोले उक्त रकम संस्थाले नै परिचालन गर्न पाउने हुँदा संस्थाको नगद प्रवाहमा प्रभाव पर्दैन ।

## खराब कर्जा व्यवस्थाको आवश्यकता

जोखिम व्यहोर्न कोष कति राख्ने भन्ने निर्धारण गर्दा विगतको जोखिमको अवस्था, ऋण लगानी गरिने क्षेत्र, ऋणको प्रकृति, नियमन गर्ने निकायको निर्देशन, कानुनी प्रवधान आदि विभिन्न पक्षहरूलाई विचार गर्नु पर्दछ । व्याजदर निर्धारण गर्दा संचालन खर्च तथा वित्तीय खर्चका अतिरिक्त ऋणमा हुन सक्ने नोक्सानीको लागि जोखिम खर्च समेत विचार गर्नु पर्ने हुँदा यसको प्रत्यक्ष सम्बन्ध व्याजदर निर्धारणसंग रहेको हुन्छ । कम जोखिम रहेको अवस्थामा कम व्याजदर लिँदा पनि हुन्छ, तर बढी जोखिम भएको अवस्थामा उपयुक्त व्याजदर नलिएमा नोक्सानीको सम्भावना बढी हुन्छ । गाउँमा साहु महाजनले ऋण दिँदा पनि जोखिमको विचार गरेर बढी व्याजदर लिन्छन् । त्यसै गरी बैंकहरूले पनि कम जोखिम रहेका ऋणमा (जस्तै मुद्यति रसिदको आधारमा दिने ऋण) कम व्याजदर लिन्छन् ।

लघुवित्तमा विश्वासको आधारमा कारोबार गरिन्छ । यसमा सामान्यतया ग्राहकबाट कुनै भौतिक धितो नलिई सामुहिक जमानीमा ऋण प्रदान गरिएको हुन्छ । लघुवित्तका ग्राहकले ऋण नतिरेमा संस्थाले ऋणीहरूलाई कानुनको दायरामा ल्याई ऋण असूल गर्नु असम्भवप्रायः हुन्छ । फन अहिलेको देशको अवस्थामा ऋण असूली निकै चुनौतिपूर्ण हुने देखिन्छ ।

भारतको आन्ध्रप्रदेशको एउटा इलाकामा गत वर्ष मुसलमानका धार्मिक नेताले ऋण तिर्नु पर्दैन भन्ने उर्दी लगाएपछि त्यस क्षेत्रमा लघुवित्त संस्थाहरूको ऋण असूली नहुनाले ठूलो नोक्सानी व्यहोर्नु पर्यो । नेपालका विभिन्न लघुवित्त संस्थाहरू एउटै कार्यक्षेत्रमा कार्यरत रहेका र धेरै संस्थाले जानी वा नजानी एउटै ऋणीलाई ऋण दिने गरेका छन् । यसले गर्दा एउटै ऋणीले धेरै लघुवित्त संस्थाहरूबाट ऋण लिई ठूलो रकम हात पारे पछि भाग्ने तथा अन्य व्यक्तिले विपन्न महिलाहरूलाई प्रलोभन दिई उनीहरूको नाममा विभिन्न संस्थाहरूबाट ऋण लिन लगाउने र सो प्राप्त भएपछि रकम लिई बेपत्ता भएका घटनाहरू बारम्बार देखा पर्न थालेका छन् (एउटा उदाहरण मिति २०६६/०७/१७ को अन्नपूर्णपोष्ट दैनिकमा प्रकाशित “बुढाथोकी दम्पती ऋण लिएर फरार” भन्ने शिर्षकमा हेर्न सकिन्छ) । त्यसैले विभिन्न प्रकारबाट हुने हानी नोक्सानीबाट पर्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न लघुवित्त संस्थाहरूले सुरु देखि नै जोखिम व्यहोर्ने कोषमा पर्याप्त रकम छुट्याउनु पर्ने देखिन्छ । कतिपय संस्थाहरूले अहिलेको नाफा बढी देखाउन भाखा नाघेको ऋण कम देखाई वा ऋणको नविकरण गरी वा अन्य प्रकारबाट कोषमा कम रकम राख्ने गरेको पनि पाइन्छ । यसो गर्नाले त्यस वर्षको नाफा बढी देखिन गई सो अनुसारको कर तिरीसकेको हुन्छ । पछि ऋण असूल नभएको अवस्थामा ऋण अपलेखन गरी खर्च लेख्दा संस्था नोक्सानमा गएमा पहिले बुझाएको कर फिर्ता नहुने भएकोले संस्थाले नै नोक्सानी व्यहोर्नु पर्ने हुन्छ ।

## लघुवित्त संस्थाहरूलाई नियमन निकायको निर्देशन र यसको पालना

नेपालमा लघुवित्त कार्यक्रम संचालन गर्ने मुख्यतः तिन प्रकारका संस्थाहरू रहेका छन् – लघुवित्त विकास बैंक, वित्तीय मध्यस्थताको काम गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति पाएका गैर सरकारी संस्था र सहकारी संस्थाहरू । यस मध्ये अधिल्ला दुई प्रकारका संस्थाहरू नेपाल राष्ट्र बैंकबाट नियमन हुने गरेका छन् भने सहकारी संस्थाहरू सहकारी कार्यालयबाट । दुवै थरी नियमन गर्ने निकायले जोखिम व्यहोर्ने कोषको व्यवस्थाको लागि निर्देशन जारी गरेका छन् । यस निर्देशनलाई लघुवित्त विकास बैंकहरूले पालना गरेको देखिन्छ भने कतिपय वित्तीय मध्यस्थकर्ता गैर सरकारी संस्थाहरूले यसलाई पूर्ण रूपमा पालना गरेको देखिँदैन । सहकारी संस्थाहरूमा त फन कमैले मात्र पालना गरेको देखिन्छ । धेरै जसो सहकारी संस्थाहरूले संस्थाको नाफाबाट छुट्याइएका विभिन्न कोषहरू मध्ये जुबन्ते ऋण कोषको रकमलाई नै कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको लागि कोष भन्ने गरेका छन् । तर संस्था नोक्सानीमा गएमा उक्त कोषमा रकम जम्मा नहुने र नाफा हुँदा पनि नाफा रकमको २५ प्रतिशत जगेडा कोषमा छुट्याएपछि बाँकी रहेको रकमलाई १०० प्रतिशत मानी सो रकमको पनि १० प्रतिशत मात्र जुबन्ते ऋण कोषमा जाने भएकोले सो रकम अत्यन्तै न्यून हुने हुँदा अपर्याप्त हुने देखिन्छ ।

## ऋणको वर्गिकरण र कर्जा नोक्सानी व्यवस्था

संस्थाले लगानी गरेको ऋण मध्ये उठाउन बाँकी ऋणलाई अवधि अनुसार ४ भागमा वर्गीकरण गरिन्छ । संस्थाको भाखा नाघेको अवधि जति धेरै भयो त्यति नै ऋण असूली हुने सम्भावना पनि कम हुँदै जान्छ । त्यसैले धेरै अवधि भाखा नाघेको ऋणलाई वर्गिकरणमा बढी जोखिमको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । एक वर्ष भन्दा बढी अवधिको भाखा नाघेको छ भने उक्त ऋण असूली हुँदैन भन्ने अनुमान गरी शतप्रतिशत नै जोखिम कोषको व्यवस्था गरिन्छ । नेपाल राष्ट्र बैंक र सहकारी विभागले जारी गरेको निर्देशन अनुसार हालको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था निम्नानुसार रहेको छ ।

## नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशन अनुसार :

भाखा नाघेको अवधि	वर्गिकरण	संस्थाले कोषमा राख्नु पर्ने रकमको प्रतिशत
भाखा ननाघेको र ३ महिना सम्म भाखा नाघेको	असल	१%
३ महिना देखि माथी ६ महिनासम्म भाखा नाघेको	कमसल	२५%
६ महिना देखि माथी १ वर्ष सम्म भाखा नाघेको	संकास्पद	५०%
१ वर्ष देखि माथी अवधिको भाखा नाघेको	खराब	१००%

## सहकारी विभागको निर्देशन अनुसार :

भाखा नाघेको अवधि	वर्गिकरण	संस्थाले कोषमा राख्नु पर्ने रकमको प्रतिशत
भाखा ननाघेको रकमको	असल	१%
६ महिनासम्म भाखा नाघेको	कमसल	२५%
६ महिना देखि माथी १ वर्ष सम्म भाखा नाघेको	संकास्पद	५०%
१ वर्ष देखि माथी अवधिको भाखा नाघेको	खराब	१००%

## जोखिम व्यहोर्ने कोष राख्ने तरिका

कारोबारको पहिलो वर्षमा यदि संस्थाको भाखा ननाघेको रकम रु. ५० लाख मात्र छ र ऋणको भाखा नाघेको छैन भने वार्षिक खाताबन्दीमा सो रकमको १ प्रतिशतले हुने रु. ५० हजार खर्च लेखी सो रकम जोखिम व्यहोर्ने कोषमा जम्मा गरी वासलातमा राखिन्छ । अर्को वर्ष भाखा ननाघेको रकम १ करोड छ र ६ महिनासम्मको अवधिको भाखा नाघेको रकम रु. १२ लाख छ भने भाखा ननाघेको रकमको १ प्रतिशतले हुने रकम रु. १२ लाख र ६ महिनासम्मको भाखा नाघेको रकम रु. १२ लाखको २५ प्रतिशतले हुने रकम रु. ३ लाख गरी जम्मा रु. ४ लाख जोखिम व्यहोर्ने कोषमा हुनु पर्दछ । उक्त कोषमा गत वर्ष रु. ५० हजार रहेको हुँदा बाँकी नपुग रकम रु. ३ लाख ५० हजार मात्र यस वर्षको खाताबन्दीमा थप खर्च लेखी वासलातमा ४ लाख पुऱ्याउनु पर्दछ । यसलाई अभै स्पष्ट पार्न तेश्रो वर्षको अनुमान तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

भाखा नाघेको अवधि	रकम रु.	संस्थाले कोषमा राख्नु पर्ने रकमको प्रतिशत	जोखिम व्यहोर्ने कोषमा राख्नु पर्ने रु.
भाखा ननाघेको रकम	१,६०,००,०००	१%	१,६०,०००
६ महिनासम्म भाखा नाघेको	१०,००,०००	२५%	२,५०,०००
६ महिना देखि माथी १ वर्ष सम्म भाखा नाघेको	४,००,०००	५०%	२,००,०००
१ वर्ष देखि माथी अवधिको भाखा नाघेको	२,२५,०००	१००%	२,२५,०००
<b>जम्मा</b>	<b>१,७६,२५,०००</b>		<b>८,३५,०००</b>

माथीको उदाहरणमा यस आ.व.को अन्तमा जोखिम व्यहोर्ने कोषमा रु. ८,३५,०००/- पुऱ्याउनु पर्नेमा गत वर्ष सम्म रु. ४,००,०००/- जम्मा भै सकेकोले यस आ.व.मा रु. ४,३५,०००/- मात्र खर्च लेखी सो रकम उक्त कोषमा थप गर्नु पर्दछ । तर भाखा नाघेको ऋण असूल भएमा वा लगानीमा रहेको रकममा नै कमी आई कोषमा अधिल्लो वर्षको रकम भन्दा कम राख्नु पर्ने अवस्था आएमा उक्त फरक रकम रिभर्स गरी आम्दानी जनाउन सकिन्छ । यसरी संस्थाले माथी उल्लेखित रकम भन्दा बढी रकम कोषमा राख्दा पनि संस्थालाई बेफाइदा हुने देखिँदैन बरु यसबाट संस्थाको विश्वसनियता र प्रतिष्ठा बृद्धि हुने देखिन्छ । कर ऐन अनुसार पनि लगानीमा रहेको रकमको अधिकतम ५ प्रतिशतसम्म जोखिम व्यहोर्ने कोषमा राख्न सकिने भएकोले कोषमा बढी रकम राखेमा संस्थाको नाफा कम भई कर समेत बचत हुने देखिन्छ ।

वासलातमा जोखिम व्यहोर्ने कोषलाई देखाउँदा पुरानो प्रणाली अनुसार दायित्वमा देखाइन्छ भने नयाँ प्रणाली (CGAP Format) अनुसार सम्पति तर्फ नै लगानीमा रहेको रकममा उक्त रकम घटाई खुद लगानीमा रहेको रकम राख्ने गरिन्छ ।

## कहिले छुट्याउने ?

मासिक रूपमा नै ऋणको वर्गिकरण गरी जोखिम व्यहोर्ने कोषमा थप गर्नु पर्ने रकमको हिसाब गरी त्यसै महिनामा खर्च लेखियो भने प्रत्येक महिनाको नाफा नोक्सान वास्तविकताको नजिक हुन्छ । यदि वार्षिक रूपमा मात्र निकालियो भने आर्थिक वर्षको अन्तमा वर्ष भरिका एकमुष्ट खर्च लेख्नु पर्ने भएकोले मासिक रूपमा देखिएको नाफामा अप्रत्यासित कमी आउँछ । अतः सकभर मासिक रूपमा नै खर्च लेख्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । तर विभिन्न कारणबाट सो गर्न नसकिने भएमा नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशन बमोजिम त्रैमासिक रूपमा छुट्याउनु पर्दछ । नेपाल राष्ट्र बैंकबाट नियमन नहुने संस्थाहरूले पनि वार्षिक खाताबन्दीमा भने अनिवार्य रूपमा पर्याप्त रकम उक्त कोषमा राख्नु पर्दछ ।

## ऋण अपलेखन

माथीको ऋण वर्गिकरण अनुसार १ वर्ष भन्दा बढी भाखा नाघेको ऋणलाई खराब कर्जा अन्तर्गत राखिएको छ । संस्थाको अपलेखन नीति अनुसारको अवधि नाघी सकेका भाखा नाघेका ऋणहरू भएमा वा खराब कर्जाहरू असूल हुन नसक्ने पर्याप्त कारणहरू भएमा अपलेखन गर्नु पर्ने कारण उल्लेख गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्नु पर्दछ र अधिकारप्राप्त निकायले निर्णय गरी त्यस्ता कर्जाहरूलाई संस्थाको ऋण (सम्पति) बाट हटाउनु पर्दछ । अपलेखन गर्दा संस्थाको ऋण खाताबाट त्यस्ता कर्जाहरू हटाइन्छ र त्यसै रकम बराबरको रकम ऋण नोक्सानी जगेडाबाट घटाइन्छ । यसो गर्दा संस्थाले पहिले नै खराब कर्जाको लागि रकम खर्च लेखी कोष खडा गरिएको हुँदा अपलेखन गर्दा खर्च लेख्नु नपर्ने भएकोले अहिले संस्थालाई आर्थिक भार पर्दैन । तर कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कोषमा राखिएको रकम भन्दा बढी रकम अपलेखन गरिएको छ भने सो बढी अपलेखन गरिएको रकम यस वर्षको खर्च लेख्नु पर्दछ । अपलेखन गरी सकेपछि ऋणबाट उक्त रकम हट्ने भएकोले उक्त रकम लगानीमा रहेको ऋण तथा भाखा नाघेको ऋण दुवैबाट घट्दछ र संस्थाको ऋणको गुणस्तर समेत राम्रो देखिन्छ । अपलेखन गर्दा उक्त ऋण असूल नगर्ने भन्ने हैन, यसको लागि असूलीको प्रयास निरन्तर जारी नै राख्नु पर्दछ । अपलेखन गरिसकेपछि उक्त ऋण वा सोको व्याज असूल भएमा साँवा र व्याज बापत जेजति रकम असूल भएको छ सम्पूर्ण रकम नै आम्दानी बाँधिन्छ । यसरी सुरुमा कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाकोलागि खर्च लेखी कोष खडा गरिएता पनि पछि अपलेखन पश्चात भएको साँवा व्याज असूलीलाई आम्दानी बाँधिने भएकोले संस्थालाई बेफाइदा हुने देखिँदैन ।

## निस्कर्ष

कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको लागि कोष राख्दा प्रत्येक वर्ष खर्च लेखी छुट्याइने भएकोले अलि-अलि गर्दै कोषमा ठूलो रकम जम्मा हुन जाने र पछि एकै पटक ऋण अपलेखन गर्दा पनि संस्थाको वित्तीय स्थितिमा प्रभाव नपर्ने हुन्छ । साथै उक्त कोषमा राखिएको रकम संस्थाले नै उपयोग गर्न पाउने भएकोले नगद प्रवाहमा पनि असर नपर्ने, यस कोषमा रहेको रकम पुरक पुँजीको रूपमा गणना गरिने तथा संस्थाको वासलात पनि राम्रो भै संस्थाको विश्वसनियता बढ्ने भएकोले संस्थालाई कुनै प्रकारबाट पनि बेफाइदा हुने देखिँदैन । अतः लघुवित्त संस्थाहरूले कंजुस्याई नगरी कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको लागि पर्याप्त रकम छुट्याउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

मेघराज गजुरेल, वरिष्ठ प्रवक्क  
आर.एम.डी.सी.

# आर.एम.डी.सी.का साम्भेदार लघुवित्त संस्थाहरूको अद्यावधिक स्थिति

२०६६ आषाढ मसान्तसम्मको विवरण

(रकम रु. हजारमा)

क्र.स.	संस्थाको नाम ठेगाना	जिल्ला संख्या	गाविस न.पा.	शाखा कार्यालय	केन्द्र संख्या	मदतस्य संख्या	श्रुणी सदस्य	वचत रकम	लगानीमा रहिरहेको सावा
१	निर्धन उत्थान बैक लि., रुपन्देही	२२	६७३	६६	४,०७२	११५,१७४	७६,२३५	३३६,८२५	१,११८,६३९
२	छिमेक विकास बैक लि., हेटौडा	२३	५०१	३७	४,६८६	९३,०४७	७७,५६२	४१६,३९८	८९४,१७८
३	स्वावलम्बन लघुवित्त विकास बैक लि., जनकपुर	१७	४७५	५४	३,२२६	८६,६०८	६३,१४२	३२७,४०७	६९९,६९९
४	फरबाई, सुनसरी	८	१९५	२८	२,१२४	४८,६६७	३५,६४५	११७,४१३	३०२,४२०
५	स्वावलम्बन विकास केन्द्र, काठमाडौं	१२	१८४	२६	१,८३५	४६,४५८	२९,४०२	१५८,१२९	२९०,६९१
६	जीवन विकास समाज, मोरङ	३	१२६	२१	१,७८०	४४,६३९	३६,६०९	१२२,७६६	३१५,९५४
७	पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैक लि., वुटवल	१४	३४०	४०	१,२६१	४३,४१३	३६,२५८	१६२,१७५	५९६,६३९
८	नेरुङ्गे लघुवित्त विकास बैक लि., विराटनगर	३	११८	२३	१,६७१	४०,४६८	३५,७१७	१०२,२५०	३०९,९५६
९	सहारा नेपाल वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., फापा	१	४७	२०	१,५३२	४०,१५२	३१,१३८	११५,४२९	३०९,७४३
१०	मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैक लि., जनकपुर	१५	३२७	४०	१,४६२	३६,२०४	३४,९५६	१४२,०७५	४५१,९२१
११	महूली सामुदायिक विकास केन्द्र, सप्तरी	३	१३४	१०	७१२	१५,६९८	१२,०५१	३८,४३१	८५,९६१
१२	नेम्डो, पर्वत	८	११४	१३	७२४	१५,४४७	१०,५४९	४२,९२५	८५,४४०
१३	चारतापे युवा क्लब, बाग्लुङ	५	७९	९	४७७	१३,२५५	७,५१७	२६,५५३	३६,०९२
१४	नेपाल महिला उत्थान केन्द्र, ललितपुर	३	१०५	९	५५६	१३,२०४	७,५२०	२९,१८९	५८,०७८
१५	मुक्तिनाथ विकास बैक लि., स्याङ्जा	३	६९	११	५६८	११,७१७	५,४२५	२१,०४०	७५,२३१
१६	मानुषी, काठमाडौं	२	५५	६	४६२	११,०००	७,५३६	३१,२६०	६२,०२०
१७	कर्णाली वचत तथा ऋण सहकारी संस्था, फापा	१	३०	५	४०१	९,९२४	८,२६१	२९,३०७	६९,८५४
१८	सामुदायिक महिला विकास केन्द्र, सप्तरी	३	८६	७	३४५	८,४१९	६,६३७	२३,२५३	४३,९७०
१९	श्रृजना सामुदायिक विकास केन्द्र, सिरहा	२	५८	६	३२२	७,५८७	५,९२३	१२,५१५	४५,४९२
२०	बौद्ध ग्रामिण वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., सुर्खेत	१	५	१	२६१	६,४९२	३,१६३	१०,१३८	१५,२०५
२१	युनिक नेपाल, बर्दिया	२	३०	५	२६२	६,४८८	३,२९२	११,७७६	२६,४९८
२२	सस्म, धनकुटा	१	२२	३	२४२	६,०७८	३,२१४	११,४४३	२१,०९१
२३	श्रमजीवी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था, लहान	१	४७	४	२३४	६,०६६	४,१४१	१०,४२३	३६,०९५
२४	नेपाल महिला सामुदायिक सेवा केन्द्र, दाङ्ग	१	२२	३	२७४	६,०५९	३,८०३	१२,३०८	३०,१६९
२५	नव प्रतिभा वचत तथा ऋण सहकारी संस्था, नवलपरासी	१	२७	५	२५९	५,९५२	३,२०३	६,६४४	२३,९९२
२६	डी.सी.आर.डी.सी., बाग्लुङ	६	५२	५	२६०	५,६६९	३,२६७	११,९२७	२५,३३८
२७	सुजना विकास केन्द्र, पोखरा	२	३३	३	२५९	५,६१५	३,६६०	१५,४५७	३७,६२७
२८	महिला सहयोगी सहकारी संस्था लि., काठमाडौं	१	१९	४	२१६	४,९२६	३,१६७	१८,४१२	३१,१३१
२९	वातावरण सुधार बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., सुर्खेत	१	१४	१	१८८	४,४९७	२,८८८	८,१६४	१२,६१८
३०	विन्ध्यवासिनी वचत तथा ऋण सहकारी, काभ्रे	१	१७	१	१९१	४,००१	२,६२६	२४,१६६	२२,७१२
३१	कृषक जागरण उपभोक्ता सहकारी संस्था लि., लमजुङ्ग	१	२७	३	१४०	३,८७५	२,५४३	६,२९७	२४,२८६
३२	ग्रामीण महिला उत्थान केन्द्र, दाङ्ग	१	१६	३	१८७	३,७८५	१,८३०	५,६७५	१३,७३९
३३	सेवा वचत तथा ऋण सहकारी संस्था, सुनसरी	१	१२	२	१४६	३,५१४	२,७८०	१२,३५९	२६,१३९
३४	नवोदय बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.,फापा	१	१२	१	१४४	३,१८६	१,९३४	५,४९७	१४,९८७
३५	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., बारा	१	२	३	३४	२,८४३	१,९८०	५,७६३	८,१७८
३६	पालुङ बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., मकवानपुर	१	७	१	९८	२,७२१	१,६४१	१३,५०६	१९,८५७
३७	गंगामाला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., सुर्खेत	१	५	१	६५	१,७५८	१,०५३	१,४५३	४,३९३
३८	पाटन विज्ञान एण्ड प्रोफेशनल विमेन, ललितपुर	२	६	१	५४	१,६९५	१,१२८	५,१८५	११,६३५
३९	महिला उद्यमी संघ नेपाल, काठमाडौं	४	१९	२	७१	१,५९०	१,१८६	७,१८४	९,६९४
४०	आइडियल सहकारी संस्था लि., सप्तरी	१	९	१	५२	१,४१९	१,३७६	२,८८५	८,९१०
४१	महिला उपकार मंच, बाँके	१	५	१	६०	१,३१०	७५५	२,४२१	५,०८८
४२	उदयदेव बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., महेन्द्रनगर	१	३	१	६५	१,२५४	५१३	१,९३५	३,१००
४३	सोसल अपग्रेड इन प्रोग्रेस अफ एजुकेशनल रिजन, दाङ्ग	१	७	१	६१	१,१८५	१,०७२	१,७०२	२,५१७
४४	पाल्पा रारा वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.,पाल्पा	१	९	५	५६	१,१०५	५०१	५,०३६	३,२९३
४५	इन्द्रगाम पुनर्निवन वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.,चितवन	१	९	१	४७	१,०८५	८१२	२,२२३	६,८११
४६	कालिका बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.,रसुवा	१	५	१	३५	९९४	६३०	१,४५२	४,५५०
४७	मैत्री बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि., गुल्मी	१	६	१	३०	९७६	४४३	१,३७८	२,८००
४८	किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था, कैलाली	१	५	१	३५	८८०	४५३	१,४७६	४,४५५
४९	विश्वशिलो वचत तथा ऋण सहकारी संस्था, बर्दिया	१	५	१	३०	७५०	४४८	९६२	१,२७६
५०	अन्धकारमुक्ति वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.,पाल्पा	१	३	१	२८	६७५	३८८	९६४	२,७७६
५१	चमेली वचल तथा ऋण सहकारी संस्था लि.,सर्लाही	१	३	१	२३	६१२	५३९	९३८	३,०७९
५२	प्रगति वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., सल्यान	१	२	१	१७	३००	१८५	१६०	४१९
५३	गौरीशंकर डेमलपमेन्ट बैक लि., नवलपरासी	१	६	२	१५	२४७	१२९	२,४१८	१,८२९
५४	डिप्रे शाइकुमारी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. रुकुम	१	१	१	९	२१०	१८६	३४६	१,९९०
५५	सिलसिला बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.अर्घाखाँची	१	२	१	८	१६५	३९	१०२	८५
	जम्मा	५२ **	४,१९० *	५००	३२,३७२	८०१,५५८	५८९,१६१	२,५२७,६३५	६,३८४,३३९

□ २०६५ आर्थिक मसान्त सम्मको    ▶ २०६५ मंसिर मसान्त सम्मको    ^ २०६५ फाल्गुन मसान्त सम्मको    \* २०६६ जेठ मसान्त सम्मको  
 \*\* एउटै जिल्लामा एक भन्दा बढी ग्रामीण अनुसरणकर्ता संस्थाहरू कार्यरत रहेकोले कुल जिल्ला संख्याको जोड फरक देखिएको ।  
 \* एउटै गा.वि.स./न.पा. मा एक भन्दा बढी लघुवित्त संस्थाले सेवा दिइरहेकोले कुल गा.वि.स./न.पा. संख्यामा अत्याधिक देखिएको ।

स्रोत: सम्बन्धित संस्थाहरू

# उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने लघुवित्त संस्थाहरू पुरस्कृत

रुरल माइक्रो फाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि. ले आ.व. २०६४/६५ मा उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गरेका साभेदार लघुवित्त संस्थाहरू मध्ये ३ वटा लघुवित्त संस्थाहरूलाई पुरस्कृत गरेको छ । पुरस्कृत हुनेहरूमा श्री छिमेक विकास बैंक लि., हेटौडा, श्री सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., भ्रपा र श्री स्वावलम्बन विकास केन्द्र काठमाण्डौ रहेको छ । साभेदार संस्थाहरूको ऋणको गुणस्तर, संचालन दक्षता, सदस्य विस्तार, सुशासन, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली, संचालन स्वसक्षमता आदि विविध पक्षहरूको वार्षिक मूल्यांकनको आधारमा उक्त साभेदार संस्थाहरूलाई छनौट गरेको थियो । २०६६ जेष्ठ २२ गतेका दिन नेपाल राष्ट्र बैंकका गभर्नर श्री दीपेन्द्र बहादुर क्षेत्रीले उक्त उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने संस्थाहरूलाई एक समारोहका बीच पुरस्कृत गर्नुभएको थियो । आर.एम.डी.सी. ले विगत चार वर्ष देखि उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गरेका साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूलाई पुरस्कृत गर्दै आईरहेको छ ।



गभर्नर श्री दीपेन्द्र बहादुर क्षेत्रीका साथ पुरस्कृत संस्थाहरूका प्रतिनिधीहरू

सोही कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि गभर्नर श्री क्षेत्रीले आर.एम.डी.सी.को सहकार्यमा गरीव संगको बैकिङ्ग (बी.डब्लु.पी.टी.) संजालद्वारा तयार पारिएको नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको प्रतिवेदन "नेपाल लघुवित्त उद्योग प्रतिवेदन" नामक पुस्तकको पनि विमोचन गर्नु भएको थियो । मन्तव्यको क्रममा गभर्नर क्षेत्रीले आर्थिक क्रियाकलापमा समावेश गरी ग्रामीण क्षेत्रमा सामाजिक तथा आर्थिक जीवनमा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याएकोमा लघुवित्त संस्थाहरूको प्रशंसा गर्नुभयो । उहाँले लघुवित्त कार्यक्रमले नेपालको गरिवी न्यूनीकरणमा उल्लेखनीय सहयोग पुऱ्याएको कुरा बताउनुभयो ।

रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लिका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत श्री शंकर मान श्रेष्ठले लघुवित्त कार्यक्रमले विपन्न वर्गको आर्थिक उन्नतिमा मात्र नभै देशकै आर्थिक विकासमा नै सहयोग पुऱ्याएको कुरा बताउनु भयो । उहाँले नेपालमा लघुवित्त कार्यक्रमको तीन दशकको इतिहासमा पछिल्लो एक दशक उल्लेखनीय रहेको कुरा उल्लेख गर्नुभयो । पछिल्लो एक दशकमा लघुवित्त कार्यक्रममा संस्थागत विकास र जनशक्तिको निर्माणमा उल्लेखनीय प्रगति भएको

कुरा उल्लेख गर्नुभयो । अहिले ५२ जिल्लामा संचालित लघुवित्त कार्यक्रममा लाखौं गरिब परिवारको सहभागिता रहेको छ । लघुवित्त संस्था एउटा उद्योगको रूपमा विकास भैरहेको कुरा बताउनुभयो । साभेदार संस्थाहरूसंग सहकार्य गर्दै आएको आर.एम.डी.सी.का साभेदार लघुवित्त संस्थाहरूले देशभरका ८ लाख विपन्न परिवारलाई कर्जा तथा वचत सेवा दिदै आईरहेको छ ।

सो अवसरमा सम्मानित संस्थाका प्रतिनिधीहरू छिमेक विकास बैंक लि. का श्री राम चन्द्र जोशी, सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. का श्री नरनाथ गिरी र स्वावलम्बन विकास केन्द्रका श्री मुकुन्द बहादुर विष्टले लघुवित्त र यसको सेवाको विषयमा बोल्नु भएको थियो । अन्त्यमा सभापतिको आशानबाट बोल्दै आर.एम.डी.सी.का अध्यक्ष श्री अशोक शम्सेर राणाले लघुवित्त संस्थाहरूले समूह मार्फत मात्र ऋण प्रदान नगरि परिपक्व भैसकेका ऋणी सदस्यहरूलाई व्यक्तिगत क्षमताको आधारमा लघु उद्यम ऋण प्रदान गर्नुपर्ने कुरा जोड दिनुभयो ।

(पृष्ठ ३ को बाँकी अंश)

## म र मेरो जीवन विकास

हिजो संजयसरले सुनाउनु भएको थियो...  
त्यतीखेरको फोटो देखाउनु भएको थियो...  
जीवन विकासको जन्म गराउन जोगीसरले कसरी आफ्नो जीवन समर्पण गर्नु भएको रहेछ ?  
रमेश सरले कसरी सहयोग पुऱ्याउनु भएको रहेछ ?  
भरतसरले कसरी सदस्यको गालीको बिष सहेर भए पनि केन्द्रलाई एक ढिक्का बनाउनु भएको रहेछ ?  
संजयसरले कस्तो कष्ट उठाउनु भएको रहेछ ?  
आर.एम.डी.सी.ले कस्तो कठिन अवस्थामा विश्वास गरेर ऋण दिएको रहेछ ?  
आर.एम.डी.सी.का शंकरमान सर, मेघराज सर, थापा सरले कसरी जीवन विकासमा जीवन भर्नु भएको रहेछ ?

यति सुनी सके पश्चात म पश्चतापमा डुवे,  
म त भ्रममा पो रहेछु,  
केन्द्र बैठकका सदस्यहरूले अनुशासनमा नबस्दा, उनीहरूको गल्ती देख्दथे,  
कहिलेकाही दिउसो खाना ढिलो हुदा किन यस्तो जागिर खाएछु भनी सोच्दथे,  
रातीसम्म काम गर्नु पर्दा, मैले जती काम यस संस्थामा कसैले गरेको छैन भनी फूर्ति लगाउथे,  
तर...तर...तर...  
जीवन विकासलाई बिकास गर्न,  
मैले त के समर्पण गरेको रहेछु र ?  
मैले त के सहयोग पुऱ्याएको रहेछु र ?  
मैले त के सदस्यलाई एक ढिक्का पारेको रहेछु र ?

मैले त के कष्ट उठाएको रहेछु र ?  
त्यसैले,  
मैले प्रण गरे,  
जीवन विकासलाई अधि बढाउन, मैले  
जोगीसरको जस्तै जीवन समर्पण गर्ने छु,  
रमेश सरले जस्तै सहयोग पुऱ्याउने छु,  
भरतसरले जस्तै आफ्ना सदस्यलाई एक ढिक्का बनाउने छु,  
र संजय सरले जस्तै जस्तो सुकै कष्ट पनि उठाउने छु,

किनकी.....  
मेरो बुबाको उपचार गर्न.....  
मेरो आमाको गहना बैकवाट निकालिदिन.....  
मेरो हजुरबाको चस्मा फेर्न.....  
अर्थात मलाई जीवन दिनेलाई मैले केही फर्काउन.....  
जीवन विकास बाची रहनु पर्नेछ,  
त्यसको लागि मेरो समर्पण, सहयोग, सहनशिलता र संयम आवश्यक पर्नेछ  
र म, जीवन विकाससंगै हुनु पर्ने छ, संगै हुनु पर्ने छ,  
.....सदा सदाको लागि.....।

(नोट: रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लिको सहयोगमा जीवन विकास समाजले आफ्ना फिल्ड सहायक कर्मचारीलाई आयोजना गरेको लघुवित्त तालिम कार्यक्रममा संस्थाको विगतको बारेमा सहायक निर्देशक श्री संजय मंडलको प्रस्तुतीकरणबाट भावविभोर भएका सहभागीको मनोभावनालाई प्रस्तुत गरिएको)

प्रस्तुतकर्ता : प्रकाश पोखरेल,  
अधिकृत, आर.एम.डी.सी.

रुरल माइक्रोफाईनान्स डेभलपमेण्ट सेण्टर लि.

पो.ब.नं. २०७८९, पुतलीसडक, काठमाडौं, नेपाल

फोन: ९७७-०१-४२६८०९९, ४२६८०२०, फ्याक्स: ९७७-०१-४२६७७००

ईमेल: rmdc@wlink.com.np, web: rmdcnepal.com